

УДК 261.7

Н. Л. Хром'як
старший науковий співробітник Центру дослідження релігії
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ОСНОВНІ ВПЛИВИ ФІЛОСОФІЇ ТА БОГОСЛОВ'Я ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА НА ФОРМУВАННЯ БОГОСЛОВСЬКОЇ ДУМКИ КАРЛА БАРТА

Актуальність. Історичні події, філософія пізньої епохи Просвітництва, зокрема зміна парадигм християнських богослов'їв і церковних служителів кінця дев'ятнадцятого початку двадцятого століття, спричинили кризу тогочасного світогляду, а отже і релігійного самоусвідомлення людини. Карл Барт, який, одразу після Першої світової війни відреагував на кризову ситуацію в тогочасній європейській культурі, показавши своїм слухачам і читачам вихід зі стану нерозуміння між Словом (Біблією) і адресатом. К. Барт дійшов висновку, що в богослов'ї, яке поставило на місце одкровення Бога «релігію людини», немає майбутнього, тому необхідно повернутися від людини та її релігійного досвіду, від історії – до одкровення, до Біблії, до Бога.

Стан дослідження. У межах православного духовно-академічного напрямку була виконана стаття О. Казем-бека, опублікована в «Журналі Московської Патріархії» 1988 р., яка акцентує увагу на ключових етапах інтелектуального розвитку богослова; кандидатська дисертація священика Дмитра Дворнікова «Діалектичне богослов'я Карла Барта», захищена в Московській Духовній Академії 1998 р., а також кандидатська дисертація О. Ворохобова «Релігійно-філософські погляди Карла Барта і Рудольфа Бульмана: порівняльний аналіз», захищена 2009 р.

Ціллю статті є дослідження доробку окремих філософів і богословів Просвітництва, які будь-яким чином, у той чи інший час вплинули на богослов'я К. Барта.

Основна частина. Глибока пронизливість думки К. Барта може бути усвідомлена тільки в розумінні відносин між К. Бартом і його попередниками чи сучасниками.

Філософи Просвітництва. Першим, кого варто згадати, є німецький філософ **Іммануїл Кант** (1724–1804 рр.). К. Барт почав ним цікавитися ще у 18 років, поступивши навчатися в університет у Берні. «Критика чистого розуму» І. Канта була першою книгою, яка призвела до того, що він почав все більше заглиблюватися в його філософію. У Берлінському університеті він продовжує вивчення основних творів філософа.

Свою першу редакцію коментаря на Послання до римлян К. Барт виклав, здебільшого, «в гарній обгортці концепцій І. Канта і Платона» [25, с. 164]. Відкидаючи порядок пізнання, він тим самим приймає епістемологію І. Канта і критику філософа метафізики [26, с. 245–246]. На запитання «Як можна пізнати Бога?», К. Барт, використовуючи дилему І. Канта про пізнання Бога у феноменологічному світі, стверджує, що саме за допомогою об'явлення Бог робить можливим пізнання Себе; людство ж не спроможне сконструювати таке знання, бо Бог є зовсім іншим [20, с. 73]. К. Барт заміняє антропологію І. Канта на Христологію, доводячи, що це Бог шукає людину, а не навпаки.

У своїх подальших працях К. Барт починає гостро критикувати І. Канта, докорінно не погоджуючись, насамперед, з його ставленням до етики. Етика К. Барта базується на вищості трансцендентного Бога, що цілком суперечить раціоналістичній етиці І. Канта [30, с. 1568]. К. Барт також заперечує категоричний імператив І. Канта, узагальнені ідеї добра, невизначене звернення до совісті, даючи визначення Божественному рішення, яке повним і конкретним [15, с. 103].

Отже, як згадує сам К. Барт, «щиро кажучи, все що можна сказати проти старої ортодоксії <...> всі шляхи Господні починаються з І. Канта і, при можливості, там і закінчуються» [16, с. 34].

Існують різні думки щодо зв'язку Карла Барта з філософією **Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля** (1770–1831 рр.), але приймаючи частково історичний критицизм¹, як стверджує, наприклад, Дж. Пелсер, К. Барт був під впливом філософії історії Г.В.Ф. Гегеля, що привело його до «богословської ексегетики» замість історико-критичної ексегетики [29, с. 1348].

А. Ейтел доводить ідею, що між поглядами К. Барта і Г.В.Ф. Гегеля можуть бути точки дотику матеріальної співвідносності [18, с. 36]. Хоча недавні дослідження зводять до мінімуму зв'язок К. Барта з Г.В.Ф. Гегелем [18, с. 49]. Автор ототожнює подібність богослов'я К. Барта про воскресіння і Г.В.Ф. Гегеля, як це висвітлено в його Лекціях з філософії релігії: був *telos* Ісусової історії; воскресіння було для К. Барта та Г.В.Ф. Гегеля «історичним виконанням руху і дії, що відбулися <...> передусім, у самому Бозі» [11, с. 304] – завершальне «пояснення Божественної природи себе самої» [22, с. 324].

Дж. Хансінгер вважає, що відносини між поглядами К. Барта і Г.В.Ф. Гегеля були суто формальними [23, с. 98]. К. Барт, використовуючи окремі погляди Г.В.Ф. Гегеля, лише намагався уникнути його помилок. Зокрема, він ніколи не міг би дозволити дочасному обранню або ж чомусь іншому, щоб зробити триєдине Боже буття залежним від Його відносин зі світом [24, с. 190].

К. Барт відкидав ідею Г.В.Ф. Гегеля про Бога як «діалектичний метод», бо вірив, що достовірним лише є Царство Боже (соціалізм – одна з ознак його приходу), яке вище, поза історією. Пояснюючи ж власне розуміння терміна «іманентність», К. Барт стверджує, що Ісус Христос є «іманентний в християнській релігії» [14, с. 358]. Отже, К. Барт намагається уникнути погляду Г.В.Ф. Гегеля на іманентність.

Однак сам К. Барт у своєму листі у вересні 1953 р. написав, що «особисто я маю певну слабкість до Г.В.Ф. Гегеля і завжди захоплювався тим, аби робити все трохи по-гегеліанськи» [16, с. 387].

Людвіг Фейєрбах (1804 – 1872 рр.) відомий в історії мислителів XIX ст., як той, хто розвинув філософську антропологію і досліджував психологічні аспекти генезису релігії. Тому він істотно вплинув на екзистенціалістський рух, зокрема й на Карла Барта. Сам К. Барт називав його «шанувальником природи» [3, с. 57], навіть «атеїстом» [3, с. 106].

Однак, говорячи про Л. Фейєрбаха, К. Барт заявляв, що він був серед тих сучасних філософів, хто не тільки переймався богослов'ям, але й його відношення було більш богословським, ніж у багатьох богословів. Тому його глумачення такого богослов'я, завдяки його глибокому знанню християнського богослов'я і практики, не можна так легко відкинути, називаючи байкою, як це робить атеїстична критика [28, с. 135].

У вступі до перекладеного і виданого 1957 р. твору Л. Фейєрбарха «Суть християнства», К. Барт критикує його в тому, що він намагався перетворити богослов'я на антропологію, на основі його слів, що «початок, середина і кінець релігії – людина» [19, с. 239]. Для К. Барта вчення Л. Фейєрбарха є просто «виклик, заклик і проголошення» [12, с. xi].

Критики Ф. Ніцше і Ф. Овербек. **Фрідріх Ніцше** (1844–1900 рр.) – відомий у богословському середовищі своєю фразою, що «бог помер», теж вплинув на К. Барта. Той, у

¹ Історичний метод у вивченні Біблії.

своєму коментарі до Римлян, знову і знову протиставляє есхатологію і містичний настрої Ф. Ніцше радісній надії – хреста Христа [1, с. 73, 113, 201, 287, 400]. Він дає відповідь Ф. Ніцше, розвиваючи поняття Бога, визнаючи Його як комунікативного Бога, який прийшов в Ісусі Христі, щоб примирити Бога з людиною [21, с. 1429–1430].

К. Барт погоджувався з Ф. Ніцше, що ХІХ ст. є ерою прогресу і Бог не може бути в'язнем історії, зрештою, бог телеології в історії був мертвий, бо був проекцією власної несправедливості людей. Однак К. Барт, незважаючи на пережитий біль і розчарування, зосереджується на тому, що Царство Боже близьке, Бог живий, і Він вільний, щоб об'являтися або ж не робити цього [5, с. 75–76]. І лише у воскреслому Христі людина може пізнати Бога – іншого шляху для К. Барта не існує.

Згідно з К. Бартом, Ф. Ніцше не заперечував існування Бога, але відкинув християнську моральність. Однак він критикує погляд Ф. Ніцше за ідеал людського буття [3, с. 119]. Для К. Барта Христос є істинним прикладом для людства, а не моральною людиною. Також К. Барт звинувачує Ф. Ніцше в «людськості без ближнього», доводячи, що «людськість є визначеність нашого буття, як буття в зустрічі з іншою людиною». Людськість ж Ісуса полягає в Його бутті для людини, отже, людськість кожної людини полягає у визначеності її буття, як спільного з іншою людиною [3, с. 42–65].

У передмові до другого видання коментаря на Послання до римлян К. Барт зазначає чотири чинники, які вплинули на розвиток його думки. Серед них були праці Франца Овербека (1837–1905 рр.) [1, с. xxx], якого К. Барт називає «антирелігійним» [1, с. 109], а Брюс Мак-Кормак – атеїстом, чия вивчення історії привело до втрати віри [26, с. 226].

На зламі ХІХ – ХХ ст. в історії філософії сталися певні зміни, передусім пов'язані з намаганням дослідити те, що німецькою мовою звучить як «Urgeschichte»². Ф. Овербек говорив про абсолютну неможливість дослідження такого явища за допомогою історичних методів: аналогії, історичного критицизму та кореляції. Тому складно говорити про те, що християнство ІІ і ІІІ ст. можна вважати таким з погляду есхатологічно спрямованих християн І ст. К. Барт, відштовхуючись від цієї ідеї, говорить, що християнством можна називати тільки раннє християнство. Оскільки він не був прихильником антиісторичних рухів, хоча виступав за деісторизацію есхатології, стверджуючи, що Боже об'явлення існує поза часом [26, с. 227–235].

Ф. Овербек критикував сучасне християнство і його спроби узгодити християнську віру і сучасну культуру, вважаючи, що таке абсолютно несумісне з справжньою християнською вірою. Однак К. Барт стверджував, що можливо бути істинними щодо есхатологічної природи християнської віри без того, щоб жити чи ігнорувати цей світ [13, с. 20]. Брюс Мак-Кормак вважає, що прочитання К. Бартом Ф. Овербека було тенденційним, адже він знаходив у ньому те, що служило його цілям, а ті поняття і категорії, які не підходили під вищезадані цілі, були видозмінені так, щоб стати корисними [26, с. 227].

Ліберальне богослов'я. Вплив Фрідріха Шляєрмахера (1768–1834 рр.) К. Барт відчув ще у Берні, завдяки своїм вчителям. Пізніше, у Берліні, він починає цікавитися його працями, а в Геттінгені читає курс лекцій по його богослов'ю.

Богослов'я Ф. Шляєрмахера об'єднувало посткантіанський антропоцентризм мислячого суб'єкта з акцентом на релігійному досвіді та його безпосередності. К. Барт був навчений тому, що релігійна свідомість, яка розглядалася як емпіричний факт, була «замковою щілиною, через яку ми могли б заглянути в трансцендентне» [16, с. 34].

Відносини К. Барта зі Ф. Шляєрмахером були досить різними – то йому подобалися його ідеї, то він їх критикував. К. Барт цілком приймає його концепцію релігії, однак змінив його систему: замість інтерпретації християнства

загальними характеристиками і функціями релігії він інтерпретує релігію диференційованою специфікою християнства [9, с. 35].

Для Ф. Шляєрмахера Старий Завіт необхідно забрати з канону християнської церкви і вивчати його більше як всесвітню літературу. Однак для К. Барта Ісус Христос був Об'єктом свідчення Старого і Нового Завітів, базуючись на єдності об'явлення [14, с. 79].

Розглядаючи взаємозв'язок між буттям людини та світу і буттям Ісуса Христа, К. Барт вказує на Ф. Шляєрмахера, який, на його думку, ці речі поставив «з ніг на голову» [3, с. 368]. Хоча К. Барт захоплювався поєднанням етики і філософії історії Ф. Шляєрмахера, все ж зазначав, що такий підхід ніяк не наблизить до розуміння сутності християнської спільноти [4].

Шукаючи новий шлях у розумінні богослов'я, розчарувавшись у лібералізмі, К. Барт зрозумів, що він більше не може «розділяти плід Ф. Шляєрмахера» [16, с. 97].

Ще одним визначним ліберальним богословом, з яким К. Барт мав ідеологічний контакт, був Альбрехт Рітчль (1822–1889 рр.), відомий мислитель-богослов, який вкладав у Геттінгені наприкінці ХІХ ст.

К. Барт погоджувався із вченням про любов Божу, яку розробив А. Рітчль [2, с. 238–239]. Також він високо оцінює його роздуми про Бога, бо він цілком відмовився від релігійно-морального значення ідеї Бога. Однак вважає, що не має змісту в такій ідеї Бога, якщо людина є сама собою в цьому світі [2, с. 223–224].

А. Рітчль доводив епістемологічний дуалізм, що пізнання в області богослов'я і пізнання у сфері філософії є фундаментально різними. К. Барт вбачав в цьому певне повернення до кантіанського розділення між теоретичними і практичними доказами [17, с. 1041–1042]. Він доводив, що шлях пізнання Бога не починається із загальної теорії пізнання.

К. Барт вважав А. Рітчля «самим втіленням націонал-ліберальної німецької буржуазної епохи Бісмарка» [27, с. 196]. Вступивши у конфлікт з учнями А. Рітчля в Геттінгені, К. Барт стверджував перевагу Божого Слова над людським розумом і звинувачував ліберальний неопротестантизм у цілковитій капітуляції перед раціоналізмом Просвітництва.

Не можна залишити поза увагою і Вільгельма Германа (1846–1922 рр.), який був новим натхненням К. Барта у Марбурзі, починаючи з 1908 р., особливо його праця «Етика». Вважається, що саме в той час розпочалося його власне незалежне зацікавлення богослов'ям.

В. Герман був класичним ліберальним систематиком, який дотримувався того, що життя Христа стосується нас лише тоді, коли має етичну цінність. Він вчив, що людина може бути переконаною лише в тому, що вона сама пережила. Тому релігійний індивідуалізм і історичний релятивізм сформували основу такого богослов'я.

«Христоцентризм» з часом став синонімом імені Карла Барта. Вільям Герман також був «христоцентричним» богословом, але центральною ідеєю для нього не був «історичний Ісус», але, ймовірно, «внутрішнє життя» Ісуса, яке можна побачити і зрозуміти лише вірою [26, с. 453].

Після того, як К. Барт дізнався про підтримку його вчителями нацизму, він пише В. Герману листа (1914 р.) про свою незгоду і розрив із богослов'ям своїх вчителів. У лекції (1925 р.), яка пізніше була опублікована під назвою «Принципи догматики згідно з Вільгельмом Германом», К. Барт пояснює відмінності, які були між ними щодо розуміння богослов'я.

В. Герман відкидав використання будь-яких раціональних доказів у богослов'ї. К. Барт із ним погоджувався. Концепція В. Германа щодо відношення віри до її об'єкта була цілком основана на агностицизмі. Основний недолік полягав у цілковитому відділенні віри і знання. К. Барт пізніше буде акцентувати увагу на тому, що Бога можна насправді пізнати [26, с. 65].

² «Передісторія або доісторичність».

В. Герман розглядав релігію цілком у позитивному світі. Релігія для нього була вмінням людини бачити працю Бога в подіях її життя. Для К. Барта ж релігія, дуже часто, є нічим іншим, як фасадом вірувань, що прикривають найбільше невірство [26, с. 94–99].

У 1925 р. К. Барт сказав: «Здається, що В. Герман навчив мене дечому фундаментальному. Пізніше ж, внаслідок постійних роздумів, був зобов'язаний сказати по-іншому практично все, врешті-решт, навіть цю фундаментальну думку. Проте вклав її в мене він» [10, с. 241]. У підсумку К. Барт категорично виступає: «Протестантизму краще взагалі не ототожнювати свою позицію з позицією В. Германа» [2, с. 63].

Навчання К. Барта в Берліні проходило під керівництвом **Адольфа фон Гарнака** (1851–1930 рр.), який був ще одним важливим пазлом у картині богослов'я К. Барта. А. фон Гарнак справляв враження досить ерудованого ліберального історика догматики. К. Барт був навчений добре відомій тезі про те, що доктрини ранньої церкви були «охрещеними» ідеями грецької філософської думки [6, с. 167]. А. Казем-бек зазначає, що такий хибний погляд привів А. фон Гарнака до заперечення Священного Передання і думки святих отців [7, с. 53–60].

1892 р. А. фон Гарнак очолив «повстання» богословського студентства Берліна проти Апостольського символу віри, і, у зв'язку з цим, перераховував список термінів, які були неприйнятними для «освічених християн», а саме: «життя вічне», «народження від діви», «відпущення гріхів» тощо [7, с. 53–60].

К. Барт заперечував, як А. фон Гарнак називав, «сучасне наукове богослов'я», що брало свій початок у Просвітництві, відкидаючи будь-які людські основи. А. фон Гарнак же вбачав у К. Барта ненаукове поняття одкровення, яке балансується «між абсолютним релігійним скептицизмом і найвимим біблеїзмом» [17, с. 1038]. Також К. Барт критикує індивідуалістський підхід до релігії А. фон Гарнака. А. фон Гарнак вважав, що Євангеліє, яке проповідував Ісус, не дає в жодному разі відповідей на запитання: як організувати суспільство: економічно чи політично? Тому що це є неземне Царство. Для К. Барта такий індивідуалізм базувався на помилковій відмінності між духом і матерією [26, с. 90–2].

У своїй книзі «Сутність християнства» (1900 р.) той же А. фон Гарнак, як стверджує А. Казем-бек, розвивав думку, що в основу християнської віри закладено не об'єктивне Божественне об'явлення, але суб'єктивне тяжіння самої людини до Бога. Усе своє свідоме життя К. Барт боровся саме проти такого погляду [7, с. 53–60].

У політичних ідеях К. Барт був ближче до **Ернста Трьольча** (1865–1923 рр.), ліберального демократа, який представляв більш критичне ставлення серед ліберальних протестантських богословів, водночас направляючи богословів Німеччини.

Е. Трьольч виступав проти віри в абсолютність або завершеність християнства, доводячи, що жодна історична форма релігії не може вважатися «абсолютною». Навчачись у Марбурзі Карл Барт вважав, що В. Герман є хорошою альтернативою в боротьбі з Е. Трьольчом. Як він і сам зазначав: «Ім'я Е. Трьольча в центрі наших дискусій означало межу, за яку, як я вважав, повинен відкинути домінуюче богослов'я цього віку. У всьому іншому я був відданим учнем» [26, с. 40–1].

К. Барт не погоджувався із проблемою відношення віри та історії (коли історія визначалася як та, яка мала місце дві тисячі років тому), вважаючи її такою, яка не має принципового значення. Така проблема існує лише для таких, як Е. Трьольч, що стоїть поза досвідом віри, але для тих, хто живе в досвіді віри, два є одним: «Христос ззовні нас = Христус в нас, історія = віра» [26, с. 76].

Брюс Мак-Кормак вважає, що основне джерело відмінності К. Барта від Е. Трьольча лежить у реформаторському підході до пріоритетності Євангелія над розумінням Закону [26, с. 215].

Висновок. Отже, ще з початку своїх студентських років К. Барт постійно цікавився ідеями як своїх попередників, так і сучасників, розвиваючи з ними постійні дискусії, що призвело до того, що глибина його богословської думки усвідомлюється лише в розумінні таких відносин.

Як зазначає К. Костюк, «хоча й сам К. Барт здійснив гідний захоплення «синтез впливів» діалектики, екзистенціалізму, герменевтики тощо, його богослов'я ніколи не було «діалогічним», що включає опонента в рівний дискурс, а лише «діалектичним», що передбачає вільне самовизначення Істини перед особою зовнішніх викликів» [8, с. 136–143].

Література

1. Барт К. Послание к римлянам / К. Барт. – М. : Библейско-богословский институт св. Апостола Андрея, 2005. – 580 с.
2. Барт К. Церковная догматика : т. 1. / К. Барт ; пер. с нем. – М. : Библейско-богословский институт св. Апостола Андрея, 2007. – 542 с.
3. Барт К. Церковная догматика : т. 2. / К. Барт ; пер. В. Витковского. – М. : Библейско-Богословский Институт св. Апостола Андрея, 2011. – 689 с.
4. Барт К. Церковная догматика : т. 3 / К. Барт ; пер. А. Тихомирова и др. – М. : Библейско-Богословский Ин-т св. Апостола Андрея, 2014.
5. Барт К. Церковная догматика : т. 4 / К. Барт ; пер. с нем. – М. : Библейско-Богословский ин-т св. Апостола Андрея, 2015. – 344 с.
6. Гарнак А. фон. Сущность христианства / А. фон Гарнак ; пер. с нем. – СПб. : Издательство М.В. Пирожкова, 1907. – 222 с.
7. Казем-бек А. Христианский путь Карла Барта / А. Казем-бек // Журнал Московской Патриархии. – 1972. – № 9. – С. 53–60.
8. Костюк К. Богословие и политика в жизни и творчестве Карла Барта / К. Костюк // Вопросы философии. – 2001. – № 1. – С. 136–143.
9. Andrews I. Deconstructing Barth: a study of the complementary methods in Karl Barth and Jacques Derrida / I. Andrews. – New York : P. Lang, 1996. – 254 p.
10. Barth K. Die dogmatische Prinzipienlehre bei Wilhelm Herrmann / K. Barth. – Munich : EVZ-Verlag, 1928.
11. Barth K. Church Dogmatics. Volume 4, Part 1 / K. Barth ; G. Bromiley transl. – Edinburgh : T&T Clark, 1956. – 802 p.
12. Barth K. An Introductory Essay / K. Barth. – New York : Harper, 1957.
13. Barth K. Centenary Essays / K. Barth. – S. W. SYKES, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1989.
14. Barth K. Church Dogmatics. Volume 1, Part 2: The Doctrine of the Word of God / K. Barth. – G. Bromiley & T. Torrance ed. – USA : T. & T. Clark International, 2004. – 905 p.
15. Bromiley G. An introduction to the theology of Karl Barth / G. Bromiley. – Edinburgh : T. & T. Clark, 1979. – 253 p.
16. Busch E. Karl Barth : his life from letters and autobiographical texts / E. Busch. – Philadelphia : Fortress Press, 1976. – 569 с.
17. Diller K. Karl Barth and the relationship between philosophy and theology / K. Diller // Heythrop Journal. – LI. – 2010. – P. 1035–1052.
18. Eitel A. The Resurrection of Jesus Christ : Karl Barth and the Historicization of God's Being / A. Eitel // International Journal of Systematic Theology. – 2008. – № 1(10). – P. 36–53.
19. Feuerbach L. The Essence of Christianity / L. Feuerbach ; trans. George Eliot. – New York : Harper, 1957.
20. Gignilliat M. Karl Barth and the Fifth Gospel: Barth's Theological Exegesis of Isaiah / M. Gignilliat, Farnham and Burlington. – VT : Ashgate, 2009. – 165 p.
21. Groenewald A. Interpreting the theology of Barth in light of Nietzsche's dictum God is dead / A. Groenewald // HTS Theologies Studies / Theological Studies. – 2007. – № 4(63). – P. 1429–1445.
22. Hegel G.W.F. The Christian Religion: Lectures on the Philosophy of Religion / G.W.F. Hegel, Peter C. Hodgson. –

Missoula, MT : Scholars Press for the American Academy of Religion, 1979. – 357 p.

23. Hunsinger G. How to read Karl Barth: The shape of his theology / G. Hunsinger. – New York : Oxford University Press, 1991. – 298 p.

24. Hunsinger G. Election and the trinity: twenty-five theses on the theology of Karl Barth / G. Hunsinger // *Modern theology*. – 2008. – № 2(24). – P. 179–198.

25. Kincade J. Karl Barth and Philosophy / J. Kincade // *The Journal of Religion*, 1960. – № 3 (40). – P. 161–169.

26. McCormack B. Karl Barth's critically realistic dialectical theology : its genesis and development, 1909–1936 / B. McCormack, Oxford : Oxford Univ. Press, 1997. – 499 p.

27. Moseley C. Nations and nationalism in the theology of Karl Barth / C. Moseley. – Oxford : Oxford University Press, 2013. – 219 p.

28. Nineteenth-century philosophy of religion : The history of western philosophy of religion / Nineteenth-century philosophy of religion: The history of western philosophy of religion, Graham Oppy and N. Trakakis. – Routledge : Taylor & Francis Group, 2009.

29. Pelsers G.M.M., Aarde A. van. The historical-hermeneutical prelude to the legacy of Karl Barth / G.M.M. Pelsers, A. van Aarde // *HTS Theologies Studies / Theological Studies*. – 2007. – № 4(63). – P. 1347–1375.

30. Wyk J. (Amie) van. “Was sollen wir tun?” Theological reflections on aspects of the ethics of Karl Barth / Wyk J. (Amie) van // *HTS Theologies Studies / Theological Studies*. – 2007. – № 4(63). – P. 1587–1612.

Анотація

Хром'як Н. Л. Основні впливи філософії та богослов'я епохи Просвітництва на формування богословської думки Карла Барта. – Стаття.

У статті розглядається вплив філософів Просвітництва (І. Канта, Г. Гегеля, Л. Фейєрбаха), критиків епохи Просвітництва (Ф. Ніцше, Ф. Овербека), а також представників ліберального богослов'я (Ф. Шляєрмахера, А. Рітчля, В. Германа, А. Гарнака, Е. Трьольча) на формування богословської думки К. Барта. Будучи вихованим батьками в консервативному дусі, з одного боку, та вчителями в богословському лібералізмі, з другого, він прийшов до пошуку нового мислення та представлення реформаторських ідей, які змінили напрям протестантського богослов'я, сформувавши новий. Різні дослідники К. Барта вбачають різні впливи на формування його богословської думки. У чому вони збігаються, в іншому – розходяться, проте необхідно визнати, що будь-яка зміна думки, її розвиток, чи вдосконалення були викликані як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, тому повинні розглядатися не окремо, а в комплексі.

Ключові слова: Христоцентризм, діалектичний метод, антропоцентризм, пізнання, одкровення.

Аннотация

Хромьяк Н. Л. Основные влияния философии и богословия эпохи Просвещения на формирование богословской мысли Карла Барта. – Статья.

В статье рассматривается влияние философов Просвещения (И. Канта, Г. Гегеля, Л. Фейербаха), критиков эпохи Просвещения (Ф. Ницше, Ф. Овербека), а также представителей либерального богословия (Ф. Шляермахера, А. Ритчля, В. Германа, А. Гарнака, Э. Трьольча) на формирование богословской мысли К. Барта. Будучи воспитанным родителями в консервативном духе, с одной стороны, и учителями в богословском либерализме, с другой, он пришел к поиску нового мышления и представления реформаторских идей, которые изменили направление протестантского богословия, сформировав новое. Различные исследователи К. Барта видят разные влияния на формирование его богословской мысли. В чем-то они совпадают, в чем-то – расходятся, все же необходимо признать, что любое изменение мысли, ее развитие, или усовершенствования были вызваны как внешними, так и внутренними факторами, поэтому должны рассматриваться не отдельно, а в комплексе.

Ключевые слова: Христоцентризм, диалектический метод, антропоцентризм, познание, откровение.

Summary

Khromyak N. L. The main influences of philosophy and theology of the Enlightenment on the formation of the theological thought of Karl Barth. – Article.

The article deals with the influence of the philosophers of the Enlightenment (I. Kant, G. Hegel, L. Feuerbach), critics of the Enlightenment (F. Nietzsche and F. Overbeck), as well as representatives of liberal theology (F. Schleiermacher, A. Ritchl, B. Hermann, A. Harnack, E. Troeltsch) on the formation of the theological thought of K. Bart. Being educated, on the one hand, by conservative parents and teachers in theological liberalism on the other, his frustration led to a search for new thinking and the presentation of reformed ideas that changed the direction of Protestant theology, forming a new direction. Various researchers of K. Bart see different influences on the formation of his theological thought. In some cases, they coincide, diverge in the other, yet it must be recognized that any change in thought, its development, or improvement has been caused by both external and internal factors, and therefore should not be considered separately, but in a complex.

Key words: Christocentrism, dialectical method, anthropocentrism, knowledge, revelation.